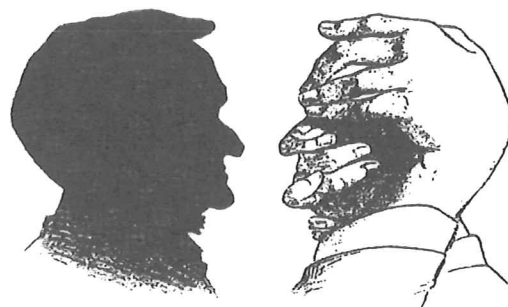

Tom Janssens

Kernpunt van een leeglopende wasbak

TANNHÄUSER: JAN FABRE REGISSEERT RICHARD WAGNER.
OF IS HET ANDERSOM?

Een minnezanger op drift

Ellende loont. In zijn bijdrage tot de kortfilm-trilogie *New York Stories* introduceert cineast Martin Scorsese een schilder wiens creativiteit groeit naarmate de romance met z'n liefde in elkaar duikelt. Aan het slot van de film –wanneer zij naar de koffers grijpt en hij zich opmaakt voor de lof van *downtown* New York– ontmoet de schilder een nieuwe meid, aan wie hij prompt *room, board and priceless life lessons* belooft. Een terug-naar-af-einde waarmee Scorsese rauwe realiteit inruilt voor een heerlijk potje geflirt met de romantische mythe van de kunstenaar als *savoir-vivant*.

Ook liefde loont. In Richard Wagners opera *Tannhäuser* zweert de titelheld –hunkerend naar een strobreed ellende– zijn pijnloze, orgastische verblijf bij de liefdesgodin Venus af, om terug te keren naar de Wartburg-vallei, zijn collega's minnezangers en zijn 'reine geliefde' Elisabeth. Wanneer deze haar leven geeft voor de verlossing van Tannhäusers bedorven ziel, wordt duidelijk dat hier andere levenslessen gespeld worden. Hoeft de schilder van Scorsese te kiezen tussen lust en latex, Wagners minnezanger staat voor een ernstiger keus: die tussen lichaam en geest, tussen Venus en Elisabeth, tussen hijgerige seks en heilige sec.

Zo'n mentaal duel past niet meteen in ons prentjesboek vol koene ridders en kuise prinsessen. Immers, het gros van de middeleeuwse verzenmachine –van karamellenrijm tot episch dichtwerk– draaide rond de 'hoofse' liefde voor dames van adellijk allooi. Toch ging het er niet steeds even wellevend aan toe. Anarchisten van dienst waren Walther von der Vogelweide en Heinrich Tannhäuser: hun minnezangen over de sociaal standloze en zelfs fysieke liefdesdrift leverden stof tot menig romantisch giswerk. Zo pende Ludwig Tieck de lotgevallen van Tannhäuser neer in een kortverhaal en lieten ook Heinrich Heine en E.T.A. Hoffmann zich inspireren door de prikkelende anekdotiek rond deze door de kerk veroordeelde Venus-*groupie*.

Maar het was wachten op Wagner tot dit staaltje pikante ridderslyriek vastgeknoopt werd aan diepzinniger gefilosofeer. In zijn opera ruimen de historische aardigheidjes over Tannhäusers 'schunnige' schrijfsels

dan ook voorgoed plaats voor een authentieke fabel omtrent kunstenaarschap. Want naast een verhaal over minnen en bezinnen, is *Tannhäuser* ook een scabreus portret van de kunstenaar als (jonge)man. Beknot in artistieke oprechtheid, onbegrepen door het kunstzinnige 'juiste milieu', gedwongen tot doordeweekse makelij; ziehier de absintkleurige bohémien-tragiek waarin ook de levenshongerige Wagner zelf verkeerde, toen hij als 29-jarige knaap in het elitaire Parijs vergeefs carrière wilde maken. In zijn handen werd Tannhäuser de archetypische artiest, wiens belangrijkste inspiratiebron de intense, fysieke liefdesdaad is. Taboe troef, daar kon zelfs Wagner prat op gaan. Werd de Franse première van *Tannhäuser* door operastad Parijs de coulissen ingejouwd, *poète maudit* Charles Baudelaire kwam alvast ogen en oren tekort. 'Il me semblait que cette musique était la mienne,' aldus de dichter wiens aangebrande bundel *Les Fleurs du Mal* garant stond voor net zoveel Parijse ontzetting.

Om de hoek van zoveel romantische reflectie ligt ook een ander, meta-artistiek verhaal. Namelijk dat van de componist die z'n leven lang aan een opera bleef sleutelen. 'Ik ben de wereld een *Tannhäuser* verschuldigd,' aldus de bard van Bayreuth, enkele weken voor z'n dood. Voer voor musicologen, want wat maakte deze opera tot Wagners 'zorgenkind'? Het antwoord ligt voor de hand. Ondanks de rijke thematiek is *Tannhäuser* een wat krakkemikkig verhaaltje dat lijdt aan plot-armoede en symboliekkoofts. Maar ook, als heterogene *grand opéra* staat het werk ver af van het muziektheatrale ideaal dat Wagner later zou verdedigen. Viel *Tannhäuser* nog uiteen in Franse balletten, Duitse ensembles en Italiaanse finales, vanaf z'n volgende opera, *Lohengrin*, brak Wagner een lans voor volledig doorgecomponeed en dus meer realistisch muziektheater. Alleen de bijzondere thematiek zou hem ervan weerhouden het werk als artistieke jeugdzone te laten verramsjen.

Het maakt er een encenering of opvoering van *Tannhäuser* niet makkelijker op. Het vergt van een regisseur veel inventiviteit om over de rammelende, quasi-mystieke plot van dit allegorische kunstenaarsdrama heen te wijzen, zonder daarbij de intrigerende opzet aan de deur te zetten. Een kolfe naar de hand van Jan Fabre, dacht de Muntschouwburg. Van